

CREATIVITATEA - FACTOR PRINCIPAL IN DEZVOLTAREA COMPETENȚEI DE A ÎNVĂȚA SĂ ÎNVEȚI

Chivu Andreea Gabriela

doctorandă, anul I, Școala Doctorală „Științe ale Educației”, UST, Chișinău

Creativitatea reprezintă abilitatea de a produce obiecte și idei originale. Începe cu o persoană creatoare care, prin intermediul unui proces creativ, creează un produs creativ (nou). Numeroase studii au fost realizate pentru a obține informații referitoare la comportamentul creativ al indivizilor. Aceste persoane sunt, de obicei, persoane energice și pline de idei. Confrunțați cu o problemă, ei iau în considerare toate modurile diferite de a o soluționa și tind să o rezolve prin intermediul unor soluții unice. Mai multe tiparuri au fost dezvoltate pentru a explica creativitatea și procesul de gândire creativă. Unele dintre ele sunt prezentate în cadrul acestui subcapitol și includ teme comune cum ar fi sinteza, analiza și evaluarea.

Creativitatea poate fi definită ca abilitatea de a produce idei originale și elementeni. Include și combinarea unor produse sau idei deja existente în moduri diferite pentru scopuri noi. Trei componente importante ale creativității sunt persoana creativă, produsul creativ și procesul creativ.

Platon era de părere că unui scriitor creativ îi este dificil să exercite un control adecvat asupra sa. El nu este cu nimic mai mult decât un agent al unei puteri superioare. Majoritatea artiștilor creativi, în special poeți și muzicieni, au experimentat deseori faptul că sunt pur și simplu niște păuși în mâinile unei puteri superioare. Explicația acestei teorii nu este însă științifică, deoarece aceștia credeau în forțe invizibile. Teoria lui Darwin despre evoluție demonstrează că creația umană nu este altceva decât o manifestare a forțelor creatoare în materie organică. Această forță continuă să producă astfel noi specii, care sunt unice, fără precedent, irepetabile și ireversibile.

Abordarea factorială a creativității a fost lansată de J. P. Guilford și promovată de H. G. Gough, W. J. Brittain, V. Lowenfeld. Pornind de la concepția lui C. Spearman și L. S. Thurstone, Guilford prezintă o concepție sistemică asupra creativității, cu posibilitatea de a releva structura internă a acesteia. Astfel, el prezintă un model tridimensional al intelectului, în care factorii intelectuali sunt implicați în activitatea creatoare (Alpopi, 2002). Cele trei dimensiuni ale intelectului prezintă următoarea structură: 5 operații, 4 conținuturi, 6 produse. (Popescu, 2007, p. 18)

Teresa Amabile este de părere că teoria componențială a creativității (elaborată în 1983) este un model cuprinzător al componentelor sociale și psihologice necesare pentru ca un individ să realizeze o activitate creativă.

O teorie utilă atât din punct de vedere psihologic, cât și organizațional privind cercetarea creativității, descrie procesul creativ și diversele influențe asupra acestuia și a rezultatelor sale. Două ipoteze stau la baza teoriei. În primul rând, există un continuum de la nivelurile scăzute ale creativității, întâlnite în viața de zi cu zi la nivelurile ridicate ale creativității identificate în invențiile istorice semnificative, în performanțe, descoperiri științifice sau opere de artă. Cea de-a doua ipoteză propune existența unor grade de creativitate în munca oricărui individ, chiar și într-un singur domeniu. Nivelul de creativitate pe care o persoană îl poate produce la un moment dat este o funcție a componentelor creative care funcționează în acel moment, în interiorul și în jurul acelei persoane.

Teoria este bazată pe o definiție a creativității ca produs al ideilor și rezultatelor care prezintă noutate și sunt orientate către același scop. În cadrul acestei teorii, sunt necesare patru componente pentru a avea un răspuns creativ: trei componente individuale: aptitudini creative, calificare și motivație intrinsecă și o componentă exterioară – mediul social în care se realizează creativitatea.

Existențialisti, cum sunt A. Maslow, C. Moustakas, C. Rogers, R. May, E.G. Schachtel considerau că ființa umană își poate valorifica unicitatea prin fenomenul creației (Munteanu, 1994).

Creativitatea îi permite individului să-și satisfacă trebuința de autorealizare, prin confruntarea individului cu mediul înconjurător. Pentru R. May, în procesul creației nu este importantă rațiunea, ci angajarea autentică în acest proces prin care se realizează autoactualizarea. (Popescu, 2007, p. 16)

C. Rogers apreciază că factorii interni ai gândirii creatoare sunt următorii: deschiderea față de experiențele noi, toleranță la ambiguitate; autoevaluarea produselor creatoare de către creator însuși; aranjarea spontană și inedită, neobișnuită a elementelor (idei, forme) (C. Rogers, 1959). Același autor considera că asigurarea unor condiții de securitate psihologică constituie premisa pentru dezvoltarea potențelor creative. Această securitate psihologică poate fi obținută prin următoarele modalități:

- individul trebuie să se simtă acceptat așa cum este, să se simtă valorizat, astfel putând încerca autoactualizarea și, în consecință, orientarea spre creativitate;
- asigurarea unui climat în care este înlăturată critica;
- înțelegerea empatică, prin care eul se poate dezvolta și exprima în forme diverse. (Popescu, 2007, p.17)

Robert W. Weisberg (1986) consideră că studiile despre creativitate pot fi grupate în două mari direcții, și anume, unele bazate pe observații empirice și altele care rezultă din cercetări experimentale. După Weisberg, creativitatea reprezintă doar „rezolvare de probleme în trepte” sau o „gândire creativă evolutivă”. În opinia sa, există puține motive pentru a crede că soluțiile noi se produc în flash-uri revelatoare de tip „insight” (iluminatoare). Acesta susține că produsele creatoare de un nivel impresionant își au rădăcinile în experiența trecută a individului și apar treptat din

efortul individual anterior și din experiența altora. Regula pare să fie cea a pașilor mici, făcuți treptat. Autorul crede că procesele de gândire folosite în marile acte creatoare sunt identice celor folosite în activitățile rutiniere. (Roco, 2007, p. 21)

Creativitatea din perspectiva lui Gardner face referire la persoană și mediu, focusându-se pe patru surse variabile de analiză a gândirii creative: subpersonală, personală, intrapersonală și multipersonală.

Nivelul subpersonal se referă la substratul biologic: „structura genetică și funcțională a sistemului nervos, diferiții factori metabolici și hormonalii..” (Webster, 1989, p. 45 apud. Gardner, 1988, p. 301)

Nivelul personal reprezintă substratul psihologic și personalitatea, factori care interacționează.

Nivelul intrapersonal se referă la domeniul realizării creative și reprezintă relația, înțelegerea sau reacția individului față de ipotezele de bază ale unui domeniu în care lucrează acesta.

Nivelul multipersonal reprezintă contextul economic în care oamenii sociali, politici lucrează într-un domeniu.

W. Kitchenar și R. J. Sternberg prezintă un model triadic pentru factorii intelectuali ai creativității, considerând că activitatea intelectuală se structurează în trei etape principale:

- componentială, care desemnează ansamblul operațiilor destinate prelucrării informațiilor;
- metacomponentială, ce subsumează totalitatea strategiilor de rezolvare și cunoștințele pe care se bazează aceste strategii;
- epistemică, care include setul de paradigme (norme, presupuziții, valori) acumulate de cercetător în urma experienței sale științifice și care coordonează procesul rezolutiv. (Miclea, Radu, 1987)

M. Csikszentmihalyi este preocupat de contextul social sau de câmpul de expunere a creativității. Se focusează pe dinamica interacțiunii dintre indivizi și contextul sociocultural al acestora. În consecință, creativitatea rezultă din interdependența care apare în cadrul sistemului între setul instituțiilor sociale, domeniu și individ.

Creativitatea este văzută ca un set de aptitudini intelectuale, integrate într-o structură intelectuală unitară definită prin trei dimensiuni: individualitate, conținut procesat prin procese intelectuale și produsele obținute în cadrul proceselor. Continuitatea specifică este o caracteristică a gândirii divergente, caracterizată de diversitatea de orientare a secvențelor operațiilor, prin căutarea de diferite soluții pentru rezolvarea problemelor.

Se pot distinge următoarele forme de creativitate, în funcție de următoarele criterii:

- Potențialul subiectului și abilitatea acestuia:
 - Creativitate mentală;

- Creativitate practică;
- Aspectul creativității:
 - Creativitate individuală;
 - Creativitate de grup;
- Domeniul în care se manifestă:
 - Creativitate științifică;
 - Creativitatea tehnică (creativitate tehnologică, creativitate tehnico-tehnologică);
 - Creativitate artistică;
- Procesul creativ abordat:
 - Creativitate spontană;
 - Creativitate stimulată (organizată);
- Performanță:
 - Creativitate științifică, tehnică, tehnologică, economică, literală, socio-politică, sportivă;
 - Creativitate privind performanța, pedagogică (educațională), managerială;
- categoria socială de care aparține subiectul:
 - creativitatea elevului,
 - creativitatea studentului,
 - creativitatea profesorului,
 - creativitatea inginerului;
- factorul biologic:
 - creativitatea adultului;
 - creativitatea adolescentului;
 - creativitatea preadolescentului;
 - creativitatea grădiniței.

Calitățile creativității sunt, conform Mihaelei Roco, următoarele:

- productivitatea face referire la numărul mare de idei, soluții, lucrări de specialitate, produse mai mult sau mai puțin materiale;
- utilitatea privește în special rezultatele acțiunii, care trebuie să fie folositoare, să contribuie la bunul mers al activității;
- eficiența are în vedere caracterul economic al performanței, se referă la randamentul acțiunii, la performanțele care se pot obține prin folosirea rezultatelor activității creatoare;

- valoarea produselor activităților creatoare trebuie să prezinte însemnătate din punct de vedere teoretic sau practic, să fie recunoscută și respectată în plan social;
- ingeniozitatea presupune eleganță și deosebită eficacitate a metodelor de rezolvare;
- noutatea se referă la distanța în timp a lucrurilor, ideilor.
- Originalitatea se apreciază prin raritatea ideilor, soluțiilor sau produselor. De obicei, sunt considerate originale rezultatele creativității care apar o singură dată într-o colectivitate. (Roco, 2007, p. 18)

Creativitatea are o semnificația variată, unii fiind de părere că reprezintă o caracteristică a personalității, psihologii o consideră o funcție inconștientă, unii un proces, iar alții o consideră o funcție de motivație.

Creativitatea poate fi evaluată în funcție de mai multe criterii, catalogate diferit de psihologii care au studiat acest proces. Astfel, I. A. Taylor este de părere că există două criterii de diferențiere a activității creatoare de cea reproductivă:

- însemnătatea economică, socială-culturală, științifică a performanței creatoare care să fie dublată de recunoașterea socială;
- rezultatele activității creatoare să fie formulate coerent și inteligibil. (Roco, 2007, p. 18).

Hallman (1963) a sugerat cinci criterii ale creativității:

- conexiune–implică existența unei relații bazate pe o putere de conectare. Termenii psihologici cum ar fi combinația, compoziția, configurația unor relații noi, formarea unor modele intenționate, integrarea sunt sinonime cu această conexiune. Ghisellian (1952) a considerat creativitatea drept o combinație a experiențelor trecute într-un nou model sau o nouă configurație, care satisface într-un anumit mod creatorul și societatea.
- originalitate – se referă la noile relații sau la noile produse, caracteristicile acestora fiind noutatea, imprevizibilitatea, unicitatea și surpriza.
- non-raționalitate – fenomenul creației poate fi explicat prin anumite procese – procese primare, dinamica energică, procesul mental, procesul de gândire, care metaforic simbolizează procesele care produc noi conexiuni. Nu este rațional pentru că activitatea de concepere implică operații inconștiente. Raționalitatea identifică diferențele dintre obiecte; non-raționalitatea, deși este o condiție a noilor unități, identifică similarități. Mecanismele non-raționale care produc o nouă viziune constituie sistemul energetic al creativității și funcționează în mod similar în cazul tuturor persoanelor creative, fie că sunt oameni de știință, artiști sau alții.
- auto-actualizare – creativitatea implică o schimbare fundamentală a personalității în direcția dezvoltării. Maslow credea că aceasta este o caracteristică universală a

oamenilor care se auto-actualizează, fiind o caracteristică a naturii umane; atinge orice activitate pe care o ființă umană sănătoasă o întreprinde, dar atunci când atinge o persoană talentată solicită creativitate. Auto-actualizarea personalității este caracterizată de o motivație neobișnuit de puternică.

- Deschidere – presupune caracteristicile mediului care facilitează transferul persoanelor creative din starea actuală către soluții. Mediul poate fi de două tipuri: primul este cel personal care este psihologic dar depinde de cel de-al doilea, de tip social. Trăsăturile personale sunt dobândite din mediul extern reprezentat de societate, de casă, de școală sau de alte organizații profesionale.

A. Koestler diferențiază originalitatea de rutină stabilind trei criterii esențiale:

- nivelul de conștiință -caracteristic activității de căutare a ideilor și soluțiilor (persoanele înalt creative folosesc toate nivelele, conștientul, inconștientul, subconștientul);
- tipul de experiență preferat- persoanele înalt creative fac apel la mijloace, experiențe noi, necunoscute iar cele slab creative doar la modalitățile verificate care au dus anterior la rezultate;
- natura obstacolului ce trebuie depășit și tipul obiectivelor alese –persoana înalt creatoare alege situații problematice noi, diferite de experiențele trăite anterior sau cunoscute. (Roco, 2007, p. 18).

A.Munteanu amintește patru criterii esențiale pentru a evalua comportamentul creativ:

- a) criteriul psihologic- când semnificația produsului realizat este una strict personală, fiind importantă doar pentru dezvoltarea personală a individului respectiv;
- b) criteriul sociologic- când produsul obținut duce la progresul unei comunități, într-un anumit grad;
- c) criteriul noutății, originalității- „aceste criterii sunt lacunare și nerelevante deoarece ele pot caracteriza atât linia ascendentă și pe cea descendentă a evoluției” (Pavelcu, 1974), noutatea și originalitatea pot caracteriza atât o descoperire importantă, cât și un comportament antisocial;
- d) utilitatea și validarea socială a scopurilor și mijloacelor (Munteanu, 1994).

S.E. Gollan propune patru categorii de criterii în abordarea fenomenului creației:

- performanța creatoare sau produsul creat, cu modalitățile de evaluare specifice;
- procesul creativ necesar pentru elaborarea noului, cu dinamica și fazele sale;
- persoana creatoare și trăsăturile de personalitate caracteristice acesteia;

- potențialul creativ sau disponibilitățile native ale persoanei înalt creative. (Popescu, G., 2007, p. 9)

Bibliografie:

1. BIRCH, A. (2000). *Psihologia dezvoltării*, București:Editura Tehnică, pag. 76-86 apud. Erikson, Erik H., (1950), *Childhood and Society*. New York: W. W. Norton & Co., Inc.
2. BOCOȘ, M.,(2002), *Instruire interactivă. Repere pentru reflecție și acțiune*, Cluj-Napoca:Editura Presa Universitară Clujeană
3. BOCOȘ,M., CHIȘ,V., (2012), *Abordarea integrată a conținuturilor curriculare*, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință
4. BUCOVALĂ, C, CÂNDEA, M, (2015), *Metode moderne de educație pentru dezvoltare durabilă*, Constanța: Editura Celebris
5. BUNĂIAȘI, C.M, NEGREA X., ȚENESCU, A., (2014), *Creativity, imaginary, language*, Craiova: Editura Sitech
6. CÎMPEAN, E.A., (2005), *Psihopedagogia creativității și excelenței intelectuale*, Târgu-Mureș: Editura Dimitrie Cantemir
7. DULGHERU, V. (coord.), (200). *Manual de creativitate*, Chișinău:Editura Tehnica-Info
8. GARDNER, H. (1988). *Creative lives and creative works: a synthetic scientific approach*. In: Sternberg, R. (Ed.) *The Nature of Creativity*, New York: Cambridge University Press.
9. MIH, V., *Creativitatea și stimularea comportamentului creativ în A. Băban (coord), Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere*, (2001), Cluj-Napoca:Editura SC Psinet SRL
10. MUNTEAN A., (2009), *Psihologia dezvoltării umane*, Iași: Editura Polirom
11. MUNTEANU, A.,(1994), *Incursiuni în creatologie*, Timișoara:Editura Augusta
12. NEACȘU I., (2010), *Pedagogie socială. Valori, comportamente, experimente, strategii*, București: Editura Universitară
13. NELL, M.L., DREW, W.F., BUSH, D. E., (2013), *De la joc la învățare. Cum folosim jocul didactic în educația timpurie*, București: Editura Trei
14. PIAGET, J., (2005), *Psihologia copilului*, București:Editura Cartier
15. POPESCU, G., *Psihologia creativității*, 2007, București:Editura Fundației „România de Măine”
16. ROCO, M., (2007), *Creativitate și inteligență emoțională*, București:Editura Polirom
17. ROȘCA, AL., (1981), *Creativitatea generală și specifică*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România

18. STENBERG, R.J., (2005), *Manual de creativitate*, Iași: Editura Polirom
19. ZANFIR ANGELICA OTILIA, (2010), *Stimularea potențialului creativ la școlarul mic*, Brăila: Editura Sfântul Ierarh Nicolae
20. DOAMNA, N.-I., (2018), *Rolul jocului în dezvoltarea personalității școlarului mic*, EDICT, Revista Educației, ISSN: 1582-909X, <https://edict.ro/rolul-jocului-in-dezvoltarea-personalitatii-scolarului-mic/> accesat pe data de 10 septembrie 2018
21. GUILFORD, J. P., (1973), *Characteristics of creativity*, Department for Exceptional Children, Illinois, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED080171.pdf> accesat pe data de 26.11.2020
22. IANOVICI, N., (2009), *Metode didactice în predare, învățare și evaluare la biologie*, Timișoara: Editura Mirton
https://www.researchgate.net/publication/235922087_Metode_didactice_in_predare_invatare_si_evaluare_la_Biologie accesat pe data de 10 octombrie 2018
23. PISKE, F.H., (2016), *Barriers to creativity, identification and inclusion of gifted student*, Creative Education, 7, 1899-1905, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED572003.pdf>
24. RICHARDS, R. (Ed) (2007). *Everyday creativity and new views of human nature: Psychological, social, and spiritual perspectives*. Washington, DC: American Psychological Association p.349, <http://dx.doi.org/10.1037/11595-000> accesat pe data de 25.11.2020
25. RUSU, M. (2016), *Creativity – sociological and philosophical dimensions*, Vol. I, https://www.researchgate.net/profile/Marinela_Rusu2/publication/308871440_CREATIVITY_-_SOCIOLOGICAL_AND_PHILOSOPHICAL_DIMENSIONS_VOL_I_-_2016/links/57f3b4dd08ae886b897dc1a1/CREATIVITY-SOCIOLOGICAL-AND-PHILOSOPHICAL-DIMENSIONS-VOL-I-2016.pdf accesat pe data de 20.10.2018
26. STAN, M., *Jocul didactic, metodă eficientă de stimulare a motivației*, Revista Virtuală Info MateTehnic, ISSN 2069-7988, Volumul 22, Nr. 4-5-6-/2017, <http://www.infomate.ro/revista/imt4568.pdf> accesat pe data de 19.10.2018
27. WEBSTER, Peter R., *Creative thinking in Music: The Assessment Question*, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED378091.pdf> accesat pe data de 16.08.2018
28. <https://www.agendainvatatorului.ro>
29. http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/76370/6/06_chapter%202.pdf accesat pe data de 20.10.2018
30. <https://vdocuments.mx/jocul-didactic-si-rolul-sau-in-stimularea-creativitatii.html>
31. APETROAIE, E., *Stimularea creativității prin activități de modelaj*, Revista Învățământul preșcolar, nr. 3-4/2005

32. MARGĂU, L., *Creativitatea și stimularea acesteia la vârstele copilăriei*, în *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe ale Educației*, Nr.2/2010
33. POPESCU-NEVEANU, P., (1987), *Le modèle vectoriel-opérationnel de la créativité*, în *Revue Roumaine des Sciences Sociales – Série de Psychologie*, 31.

Conducător științific: Papuc Ludmila – doctor, conferențiar universitar